

STUDIU DE SPECIALITATE

IMPORTANȚA JOCULUI ÎN VIAȚA COPILULUI

Prof. Șchioapa Alisa Maria

Școala Gimnazială „Mircea Sântimbreanu” Brad

Jocul este o activitate specifică umană care are o mare importanță la vârsta copilăriei pentru rolul pe care îl are în formarea personalității copilului. Jocul are un caracter universal, el este o manifestare al unei caracteristici comportamentale a copiilor de pretutindeni. Jocul sau activitatea ludică constituie activitatea de bază din grădiniță care contribuie la instruirea și educarea copiilor preșcolari. Omul descoperă încă din copilărie ce înseamnă a te juca și continuă să practice jocul toată viața.

Activitatea ludică face parte dintre activitățile perene umane. Acest aspect a determinat specialiștii să atribuie jocului un caracter polivalent, fiind pentru copil în același timp muncă, artă, fantezie și realitate.

Jocul este preferat de copii de la vârstă cea mai fragedă. Jocul este mijlocul de destindere, distractiv, de cunoaștere, de însușire de cunoștințe noi, îndeplinind, în același timp și rolul de școală, de formare a interesului, trăsătură importantă a personalității copiilor. La dezvoltarea acestuia contribuie în aceeași măsură și cei doi factori: familia și unitățile în care sunt instituționalizați copiii.

În societatea noastră modernă ideea de joc cunoaște valențe noi, deși în limbajul curent identificăm și acele sensuri ale cuvântului care trimit la o conotație negativă (peiorativă-gratuită): „Este doar un joc!”, „Mai întâi munca, după aceea urmează jocul!”, „Te joci cu mine?” ș.a. Totuși principiul performanței, dobândirea prestigiului, comportamentul concurențial și răsplata materială sunt astăzi motivațiile principale prin joc, iar valențele legate de fantezie și creativitate dobândesc dimensiuni noi.

Copilul prin natura sa încearcă să-ți construiască în joc situații pline de suspans, prin care să cunoască ceva nou, să se pregătească pentru viață. Jocul determină dezvoltarea spiritului creativ al copiilor, reușesc să-și urmărească și să-și împlinească țelurile pe care și le propun în joc, își dezvoltă astfel spiritul de perseverență. Astfel jocul devine o metodă importantă de învățare și memorare. În dezvoltarea fizică și psihică a copiilor fiecare formă de joc reprezintă un act de învățare.

Jocul este o metodă care are un mare potențial de formare și dezvoltare a personalității complete (corp – rațiune – suflet). Ca și o activitate complexă, care angajează resursele cognitive ale copilului, jocul devine terenul pe care se pot exercita cele mai importante influențe formative și informative.

Jocul reprezintă cadrul optim de formulare a sarcinilor complexe, prin acesta putând fi introduse norme mult mai dificile de comportament, insistând asupra unor elemente definerii prielnic, colegialitate, spirit de echipă, grija față de cel de lângă tine, răspundere și disciplina

Jocul și activitatea ludică situează în plin plan plăcerea naturală a copilului de a efectua ceva și de a nu raporta acțiunea întreprinsă la o finalitate prestabilită.

Planchard consideră că jocul este o expresie a activității copilului efectuată spontan, cu deosebită plăcere, saturată de satisfacții. S-a observat că jocul este forma dominantă a activității infantile a dezvoltării în viitor a copilului, a ascensiunii sale spre împlinire ca și adult. Până la

vârsta școlară, jocul este forma exclusivă a comportamentului său și modalitatea cea mai adecvată de învățare.

Copilul prin joc achiziționează cunoștințe și se adresează mediului înconjurător. De aceea jocul are întotdeauna o valoare funcțională imediată. Copiii sănătoși se joacă tot timpul, când interesul le este suscitată în jocuri colective, dezvoltându-se astfel sociabilitatea copilului. Datorită acelei instabilități a interesului copilului spre o activitate, copilul își schimbă interesele ușor, preferințele și direcția jocului. Cu timpul se observa și o evoluție a motivației în joc. Raportul dintre joc și dezvoltare îl identificăm în caracterul propulsator în procesul dezvoltării personalității copilului. Ca să se înțeleagă mai bine de ce jocul este activitate dominantă la vârsta preșcolară relevăm câteva caracteristici pe care acesta îl îndeplinește:

- caracterul plăcut și asocierea cu afecte pozitive;
- caracterul recompensator, este o activitate executată de dragul ei, plăcută în sine și nu depinde de realizarea scopurilor din afara situațiilor de joc;
- caracterul spontan și voluntar, este o acțiune care nu este provocată sau controlată de altcineva;
- caracterul activ, necesită implicarea activă a participantului;
- caracterul facial al acțiunilor, nu este același lucru cu viața reală și nu trebuie luat în sensul strict.

Jocul are un caracter formator, implică dezvoltarea tuturor dimensiunilor personalității copilului prin activizarea proceselor psihice pe baza explorării realității înconjurătoare. Prin intermediul jocului copilul dobândește deprinderi, își formează priceperi și obișnuințe și își activează potențialul creativ. În dezvoltarea personalității copilului, jocul îndeplinește niște scopuri:

- cunoașterea treptată și spontană a lumii înconjurătoare;
- înțelegerea și controlul mai adecvat al problemelor și temerilor;
- cunoașterea propriei persoane și a raportului cu lumea;
- explorarea relațiilor dintre realitate și fantezie;
- dezvoltarea gândirii intuitive și semiotice.

Observăm că pe parcursul evoluției ontogenetice a copilului formele de joc cunosc o diversificare și o complicare în raport cu vârsta, jocul dobândind modificări progresive. Din punct de vedere social există o etapizare a evoluției în stilul de joc al copilului în special în primii ani de viață. Pe de o parte, de bogăția în idei a jocului, de puterea atracției pe care o exercită aceste idei depinde forța emoției, a efortului intelectual și de voință, spiritul de organizare al fiecărui dintre participanții la joc. Pe de altă parte fără buna organizare a colectivului de copii nu este posibilă desfășurarea cu succes a jocului.

Dezvoltarea creativității în joc presupune în primul rând, formarea la copil a ideii jocului, priceperea de a alege conștient jocul, de a și-l imagina, de a găsi mijloacele optime de realizare a proiectului, de a folosi cunoștințele acumulate în timpul activităților instructive. Fiind o activitate creatoare, îndreptată spre un scop, jocul reprezintă o pregătire pentru muncă. În joc, mijloacele de exprimare sunt variate: acțiunile copiilor, crearea imaginii prin intermediul mișcărilor, al gesturilor, al mimicii și al cuvintelor, folosirea diferitelor obiecte, realizarea unor construcții.

Teorii despre joc

Datorită importanței pe care o are jocul în viața copilului ca activitate firească de satisfacere a dorinței de manifestare, de acțiune și de afirmare a independenței copilului, a determinat numeroși psihologi să enumere diferite teorii despre joc.

„St. Hall, pornind de la teoria biologică a lui Haeckel, conform căreia ontogeneza repetă filogeneza, explică jocul ca fiind o repetare a instinctelor și formelor de viață primitivă, desigur o abordare simplistă.

Karl Gross, adept al aceleiași teorii, vede jocul ca un exercițiu pregătit pentru viață. Jocul nu este altceva decât un mijloc de exersare a predispozițiilor naturale în scopul maturizării. Această explicație este și ea simplistă comparând jocul uman cu cel al animalelor.

H. Spencer lansează teoria surplusului de energie, conform căreia copilul posedă un surplus de energie pe care îl epuizează prin joc. Această teorie desigur nu este valabilă, copilul jucându-se chiar și atunci când este obosit.

K. Buhler este adeptul teoriei plăcerii funcționale, afirmând că un copil se joacă pentru plăcerea pe care o simte în timpul jocului. Teorie nerealistă pentru că, copilul se joacă și jocuri care nu trezesc întotdeauna doar plăcere.

S. Freud atribuie jocului explicații prin teoria tendințelor refulate. Copilul în joc își satisface trăirile refulate. Teoria psihodinamică a dezvoltării vede în joc un mijloc de eliberare a emoțiilor îngrădite. Copii folosesc jocul pentru a explora și controla propriile sentimente despre viață, exteriorizându-și teama și anxietatea într-o situație sigură. Jocul poate fi considerat un mecanism de apărare împotriva problemelor și o modalitate de control a comportamentului.

Anna Freud considera că jocul nu posedă statut de obiect prin el însuși, dar servește activităților eu-lui și fantezmele subiacente acestora. Aceste activități derivă direct unul dintre instinctele componente, fie sunt investite cu energii pulsionale deplasate și sublimite. Aceste manifestări fiind guvernate de reguli inflexibile la care fiecare persoană trebuie să se supună, un copil nu poate participa cu succes la ele înainte de a achiziționa o oarecare adaptare la realitate și o oarecare toleranță la frustrare. Excelența și plăcerea în joc sunt determinate și de bagajul genetic, dezvoltarea personalității copilului prin joc va fi determinată de înzestrările native, dar și de integritatea aparatului motor. Important în jocul de grup sunt angajarea pozitivă, agresivitatea controlată și prezența ambiției.

Adler explică jocul prin teoria complexului de inferioritate, copilul își satisface în joc complexe. Teoria contravine realității, în realitate jocul este mult mai complex decât cum îl prefigurează autorul acestei teorii. El consideră că jocul în viața copilului determină pregătirea lui pentru viitor. Jocurile reprezintă auxiliare stimulative ale educației. Jocul dezvoltă spiritul pentru imaginație și dexterități prin structurări ale raportului dintre copil și mediul său de viață, dar și o exersare a sentimentului de comuniune socială. Jocul determină dezvoltarea psihică a copilului, dar totodată este determinat de această dezvoltare. Un alt factor care apare clar în joc este aspectul că există puține jocuri care să nu favorizeze cel puțin unul dintre acești factori: pregătirea pentru viață, sentimentul de comuniune, setea de a comanda, de a domina. Jocul determină dezvoltarea spiritului creativ potențial al copilului.

Maria Montessori vine cu aspecte pozitive în explicarea jocului arătând valențele formative ale jocului asupra dezvoltării copilului, însă concepția ei este unilaterală insistând doar pe exersarea organelor de simț și mai puțin pe dezvoltarea aspectelor intelectual-creative ale jocului.

P.H.Lesharft insistă asupra teoriei jocului ca exercițiu pregătit pentru viață. Acest exercițiu necesită îndrumare pentru a determina perfecționarea și dezvoltarea copilului pentru viața reală.

A.N.Leontiev lansează o nouă teorie după care jocul este un tip fundamental de activitate cu rol decisiv în dezvoltarea și evoluția necesară a copilului, constând în transpunerea și reproducerea vieții reale într-o modalitate proprie copilului. Jocul este transpunerea pe plan imaginar a vieții reale pe baza transfigurării realității, prelucrării aspirațiilor, tendințelor, dorințelor copilului. Jocul polarizează celelalte activități din viața copilului, de aceea el

reprezintă activitatea dominantă ca durată și pondere, dar și ca eficiență deoarece jocul produce modificări substanțiale în psihicul copilului.

Ed. Claparede a cărui teorie își are originile în teoria biologică, totuși el precizează că jocul la copil spre deosebire de animale, exersează nu instincte ci funcții motrice și mintale. Jocul este determinat în primul rând de nevoile copilului, iar în al doilea rând de gradul de dezvoltare organică. Jocul este văzut ca un agent de dezvoltare de expansiune a personalității în devenire.

J. Chateau explică jocul ca un motor de declanșare a comportamentului ludic care determină trezirea personalității, oferind posibilitatea descătușării ființei umane de lume înconjurătoare și de anticipare a conduitelor superioare. Pentru Chateau jocul reprezintă o activitate în care copilul își formează atitudini, își interiorizează reguli de viață și își formează profilul moral.

Piaget a investigat legătura dintre evoluția jocului și dezvoltarea gândirii și a susținut faptul că nivelul de dezvoltare al copilului poate fi dedus, în parte, din activitățile de joc. El a formulat trei stadii principale ale activității de joc:

- deprinderea de joc - corespunde stadiului senzorio-motor al dezvoltării. Se pune accentul asupra exersării și controlului mișcărilor și asupra explorării obiectelor prin observare și atingere. Activitatea de joc a copiilor conține multe mișcări repetitive care sunt făcute din simpla plăcere de a-și demonstra măiestria deprinderilor implicate;
- jocul simbolic - corespunde cu stadiului preoperațional. Copilul angajează fantezia și produce realul în joc, se bucură când folosește un obiect pentru a-l simboliza pe altul
- jocul cu reguli – caracterizează stadiile operaționale. Procesele de gândire ale copilului devin mai logice, iar jocul implică utilizarea regulilor și procedurilor.

Piaget susține că jocul este adaptat, adică o expresie a procedurii de asimilare în care copilul încearcă să înțeleagă lumea din jur și să o schimbe pentru a corespunde propriei înțelegeri și experiențe. Jocul la originea sa senzorio-motorie nu este decât o asimilare a realului la eu. După opinia lui Piaget formele esențiale de joc sunt jocul de exercițiu senzorio-motor și jocul de simbolism, prin aceste două forme copilul asimilează realul la activitatea proprie, asigurând astfel transformarea realității la nevoile sale. Cea mai importantă funcție a jocului este cea de adaptare, ce se realizează prin asimilare și acomodare, asimilarea realului la eu și acomodarea prin imitație a eului la real. Astfel jocul dobândește un caracter reactiv, dar și creativ, iar echilibrarea dintre cele două fenomene se realizează pe baza inteligenței.

Vîgotski (1967) consideră activitatea de joc ca fiind principalul factor al dezvoltării generale. Autorul a creat teoria zonei maxime dezvoltării conform căreia prin intermediul jocului se amplifică o zonă de dezvoltare proximală unde copilul poate opera la un nivel superior vârstei sale normale și consideră ca modalitate de a evalua potențialul de dezvoltare al copilului la un anumit moment, observarea diferenței dintre nivelurile de activitate obținute în timpul jocului și cele ale comportamentului uzual.

Bruner (1976) consideră jocul modalitatea principală de dezvoltare a deprinderilor psihice și fizice ale copilului. Prin joc potențialul de învățare al copilului se îmbunătățește, crește motivația lui pentru învățare. Jocul contribuie la dezvoltare experienței de viață a copilului prin experimentare progresivă și acumulări complexe. Jocul contribuie la rezolvarea problemelor și la înțelegerea modului de utilizare a instrumentelor.

Sylva și colaboratorii, (1980) au identificat jocul ca activitate ludică care provoacă și stimulează copilul la activități complexe, angajând toate capacitățile și abilitățile copilului.

Krauss și alți specialiști, (1999-2000), au identificat și alte teorii legate de joc, unele similare cu teoriile de mai sus.

- Teoria eliberării de energie. Această teorie explică modalitatea de eliberare a surplusului de energie pe care copilul trebuie să o elimine. Acest lucru se întâmplă prin intermediul jocului.
- Teoria instinctului de joc. Realizând o comparație între om și animale s-a observat că amândouă speciile posedă anumite capacități sau instincte moștenite, care în mare parte sunt reorientări și cizelate prin educație.
- Teoria curăției (catarsis). Psihologii explică că oamenii în general sunt conduși de instincte inițial agresive și neadaptabile vieții în comunitate. Jocul reprezintă o cale de deposedare a acestor încărcări genetice negative pe cale pașnică.
- Teoria exercițiului. Copilul născându-se într-o lume în general ostilă, de aceea are nevoie de o acomodare temporală și spațială, iar această adaptare la mediul înconjurător se realizează prin joc, ca o creație înțeleaptă a naturii.
- Teoria recreării. Jocul reprezintă o cale de îndepărtare a plictiselii și de umplere a timpului disponibil prin activități plăcute.
- Teoria satisfacerii aparente. De cele mai multe ori realitatea în care trăim nu ne satisface și de aceea recurgem la joc ca o formă de refulare a neplăcerilor. Jocul oferă posibilitatea omului de a se dota cu puteri nebănuite și de a schimba și reflecta realitatea după propriile dorințe.
- Teoria expansiunii eu-lui. Jocul dă posibilitatea copilului de a experimenta, de a învăța și prelucra necesare în decursul vieții sale viitoare.
- Teoria dezvoltării creativității. Jocul indiferent sub ce formă se desfășoară are la bază fantezia și capacitatea de organizare și modelare.

Unele teorii sunt acceptabile, altele ar trebui amendate, însă ceea ce trebuie reținut este aspectul că jocul contribuie la formarea personalității copilului. Activitatea ludică a copilului reprezintă consumul de energie cu scopul acumulării de noi experiențe și dezvoltării proceselor psihice. Canalizând energiile copilăriei manifestate în joc, adaptând formele sale exterioare la scopurile educative precise, înseamnă să acordăm atenție funcției educative a jocului, deoarece jocul elaborat se caracterizează prin:

- scop bine precizat;
- semnificație importantă pentru copil;
- reprezentarea lumii reale;
- evaluarea propriului progres.

În jocurile colective cu roluri, simbolistica ludică are o valoare coerentă, iar acțiunea impune forme de conduite și atitudini noi. Rolurile, oricât de simple ar fi, organizează diferite moduri de cooperare sau de proiecție afectivă (atracție, simpatie, atenția afectivă). Jocul își exercită funcții de formare, de stimulare și de activizare asupra resurselor psihice native ale copilului.

Bibliografie

1. Al. Roșca, (1971), „Condițiile dezvoltării flexibilității și creativității gândirii în creativitate, modele, programare”, Editura Științifică, București;
2. Anton Vasilescu, Silvia Dima, „ Copilul, grădinița și școala”, (1979), Editura de revistă de pedagogie, București;
3. Miron Ionescu, (2011). „Instrucție și educație. Paradigme educaționale moderne,, , Editura Eikon, Cluj-Napoca